

організаційної, кадрової та освітньої підтримки перспективних інноваційних проектів;

– по-п'яте, забезпечити доступність кредитів для малих підприємців;

– по-шосте, стимулювати розвиток інфраструктури підтримки підприємництва на базі інформаційних, консультативних і навчальних послуг для суб'єктів малого бізнесу [2, 38].

Очікувана ефективність результатів державної політики сприяння розвитку малого підприємництва може бути досягнута при розробці єдиної програми економічного розвитку.

Література:

1. Дуб Л. Питання розвитку малого та середнього бізнесу в Україні / Дуб Л. / Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – 2000. – № 2. – С. 162–169.

2. Криштоф Н. Формування та реалізація дієвої державної політики розвитку українського підприємництва / Криштоф Н. / Вісник КНЕУ. – 2009. – № 5. – С. 26–38.

Клімчик В. В.

Викладач кафедри фінансів

РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ – ЗАПОРУКА ЕКОНОМІЧНОГО РОСТУ РЕГІОНУ ТА НАДХОДЖЕНЬ ДО БЮДЖЕТУ

Участь області в міжнародному економічному співробітництві є важливою складовою зовнішньоекономічної політики держави. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств окремих областей, їх зв'язки з діловими партнерами за кордоном сприяють трансформуванню національних економічних процесів у світову економіку, підвищенню конкурентоспроможності, збільшенню обсягів зовнішньої торгівлі і поживавленню інвестиційних процесів.

Розвиток регіональних зовнішньоекономічних зв'язків відіграє роль з'єднувальної ланки між місцевою, національною і світовою економіками. У цьому контексті питання розширення географії міжрегіональних зв'язків кожної області України з адміністратив-

но-територіальними одиницями іноземних держав, побудованих на багатогранній основі, є постійно актуальним. Тобто зовнішньоекономічна діяльність деяких підприємств є одним із найважливіших чинників успішного розвитку як окремих регіонів, так і країни в цілому.

Для забезпечення реалізації зовнішньоекономічної політики держави в контексті інтеграції в систему світогосподарських зв'язків рішенням Тернопільської обласної ради від 07.05.09 р. № 541 із змінами від 20.08.09 р. № 713 затверджено «Програму між-регіонального та зовнішньоекономічного співробітництва Тернопільської області на 2009–2013 роки» [1].

Оцінюючи стан міжнародного співробітництва області, відмічається його позитивний вплив на загальний розвиток території, який забезпечує динамічний розвиток виробничих та трудових ресурсів, постійні додаткові надходження до бюджету, створення нових робочих місць, сприяє підвищенню соціальних стандартів для населення тощо. Тому для успішного соціально-економічного розвитку Тернопільської області є важливим забезпечення подальшої участі іноземного капіталу в економічних процесах області, зростання експортного потенціалу і збільшення обсягів зовнішньоторговельного обороту, створення спільних підприємств, залучення коштів європейських фондів. Також визначено найбільш важливі напрямки інвестування в області на середньострокову перспективу: високотехнологічний промисловий комплекс, транспорт і логістика, освоєння мінерально-сировинної бази, виробництво нових видів енергії з відтворювальних джерел, розвиток агропромислового комплексу, туризм і рекреація.

Для досягнення мети розроблені завдання, основними з яких є:

- розширення міжрегіонального співробітництва області з адміністративно-територіальними утвореннями іноземних країн-партнерів для економічної та культурної співпраці області;
- реалізація на території області державної політики щодо інтеграції України до глобальних світових структур;

- створення сприятливих умов для реалізації інвестиційних можливостей області за участю світового бізнесу та залучення іноземного капіталу у пріоритетні галузі економіки;
- участь області в програмах прикордонного співробітництва;
- поглиблення зовнішньоекономічного співробітництва області, тощо.

В результаті виконання завдань програми очікується суттєва активізація зовнішньоекономічного співробітництва області, яка дозволить збільшити обсяги іноземних інвестицій в розмірі понад 100 млн. дол. США і зовнішньоторговельний оборот понад 700 млн. дол. США.

Аналізуючи стан міжнародного співробітництва області за останні роки можна відзначити як позитивні результати, так і певні недоліки в ЗЕД.

Міжнародне інвестиційне співробітництво з консалтинговими компаніями сприяло активізації залученню іноземних капіталів. Протягом 2003–2008 років спостерігалися позитивні тенденції у залученні іноземних інвестицій, приріст яких становив 190%. Особливо вдалим був 2008 р., впродовж якого було залучено 13,4 млн. дол. США іноземних інвестицій, що на 50,7% більше, ніж у 2007 р. Проте вже в 2009 р. в економіку області вкладено лише 8,6 млн. дол. США.

Загальний обсяг США вкладених в область на 01.01.2010 р. становив 66,6 млн. дол. і вони надійшли із 36 країн світу. Найбільші інвестиції надійшли з Німеччини – 18,4 млн. дол., Естонії – 9,4 млн. дол., Чеської Республіки – 7,4 млн. дол., Польщі – 6,3 млн. дол., Австрії – 4,5 млн. дол. На долю решти 31 країн припадає всього 30,8% від загального обсягу інвестицій.

Позитивними, на нашу думку, є сфери інвестування. Значні обсяги США зосереджені на підприємствах переробної промисловості – 31,4 млн. дол. (47,2% загального обсягу), в тому числі виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 10,6 млн. дол., машинобудування – 6,4 млн. дол., легка промисловість – 5,3 млн. дол. У підприємства транспорту і зв'язку вкладено – 11,2 млн. дол. (16,8%) і сільського господарства – 7,1 млн. дол. (10,6%). Загалом США вкладено у 142 підприємства області.

Серед районів області за обсягами іноземних інвестицій провідні місця займають Зборівський – 11,4 млн. дол. (17,2%), Борщівський – 11,3 млн. дол. (17,1%) і Тернопільський – 6,6 млн. дол. (10,0%). На місто Тернопіль припадає 23,3 млн. дол. (35,0%) іноземних інвестицій.

В планах на 2010 р. область розраховує на приріст ПІІ на суму не меншу 7,6 млн. дол. Дані розрахунки базуються на основі попередніх домовленостей з представниками іноземного консалтингу та бізнесу про впровадження нових об'єктів іноземними інвесторами, зокрема й будівництва в Борщівському районі області заводу з виробництва сухих будівельних сумішей під маркою «Knauf International GmbH».

Позитивним в міжнародному співробітництві області є розширення географії партнерства з країнами світу. Головною формою ЗЕД області є експортно-імпортна діяльність. В 2009 р. зовнішньоторгівельні операції товарами здійснюються з партнерами із 93 країн і послугами – з 69 країнами. Дану діяльність здійснюють 321 підприємство області, з яких 253 надають перевагу імпортним операціям. Таким чином, як географія зовнішньоекономічних зв'язків, так і кількість суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності представлені доволі широко.

Інформацію щодо обсягів зовнішньої торгівлі товарами з торговими партнерами за географічною ознакою наведено в табл. 1.

Загальний обсяг експорту товарів у 2009р. становив 128,3 млн. дол. і імпорту – 179,2 млн. дол. В порівнянні з попереднім роком відбулося скорочення як експорту (на 160,0 млн. дол., або на 47,2%), так і імпорту (на 160,5 млн. дол., або на 47,2%). Від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі по області становило 50,9 млн. дол. Фактично за результатами експортно-імпортової діяльності область скотилася до рівня 2007 р. Єдиним позитивним явищем тут можна вважати скорочення від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі товарами у порівнянні з 2008 р. (- 195,4 млн. дол.). Це відбулося за рахунок різкого скорочення імпорту товарів (на 160,5 млн. дол.). Основними причинами цього є зниження платоспроможного попиту, нестабільність курсу валют, зменшення реальних доходів населення і обмежений доступ суб'єктів господарювання до кредит-

них ресурсів внаслідок кризи кредитно-банківської системи України.

Таблиця 1

Обсяг експорту та імпорту товарів у 2007–2009 рр.*

	Експорт (тис. дол. США)			Імпорт (тис. дол. США)		
	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Усього	124833,2	144343,9	128336,3	168629,7	339781,5	179243,0
Країни СНД	45419,0	54872,5	23489,2	12189,2	33973,8	10838,8
Країни ЄС	71580,9	85913,0	96996,0	143543,6	287587,7	154190,9
Інші країни			7851,1			14213,3
Азія	4391,7	1160,1		9247,1	13004,0	
Африка	2916,9	1789,3		568,0	466,2	
Америка	481,0	609,0		3055,6	4664,9	
Австралія і Океанія	43,7			26,2	84,9	

Негативний вплив на зовнішньоторговельний оборот справило зменшення обсягів експорту майже всіх груп товарів, які виробляються в області: алкогольних і безалкогольних напоїв та оцту – на 38,6%, деревини і виробів з деревини – на 53,6%, меблів – на 60,7%, цукру і кондвиробів з цукру – на 66,4% тощо. Хоча з окремих видів товарів відбулося зростання обсягів експорту (насіння і плоди олійних рослин – у 4 рази, полімерних матеріалів і пластмаси – на 79,7%, продукти переробки овочів і плодів – 6,0%), але воно не могло перекрити спад в цілому.

В структурі експорту товарів за географічною ознакою протягом даного періоду простежується чітка динаміка до збільшення долі країн ЄС (із 57,3% у 2007 р. до 75,6% у 2009 р.) і різке зниження долі країн СНД (із 36,4% 2007 р. до 18,3% 2009 р.). Це свідчить про орієнтацію переважної більшості експортерів області саме на західні ринки. Серед чинників, які сприяють цьому, значну роль відіграє близькість до кордону і наявність родинних зв'язків із зарубіжними партнерами. Підтвердженням цього є те, що осно-

* Примітка. Складено автором на основі даних Головного управління економіки Тернопільської ОДА та [2, с. 187–193].

вні експортні поставки області у 2009 р. були здійснені до Польщі (57,2%), Угорщини (2,3%) і Німеччини (2,1%).

Ця тенденція ще в більшій мірі помітна в імпортній діяльності. Якщо з країн СНД було імпортовано товарів на суму 10,8 млн. дол. (6,0%), то з європейських країн на суму - 168,4 млн. дол., в тому числі з ЄС на 154,2 млн. дол. (86,0%). Найбільше імпорту надійшло з Німеччини – 30,1%, Польщі – 25,7%, Чеської Республіки – 4,1%, Нідерландів – 3,9%, Італії – 3,1%, Сполученого Королівства – 2,5%. Проте у порівнянні з 2008 р. імпортні поставки скоротилися майже з усіма торговими партнерами.

Основу товарної структури експорту області (табл. 2) складають механічне та електромеханічне обладнання (53,6%), готові харчові продукти (14,8%), деревина і вироби з деревини (7,2%), продукти рослинного походження (6,7%). В структурі імпорту товарів переважають механічне та електричне обладнання (40,9%), продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості (13,6%), полімерні матеріали, пластмаси та каучук (9,1%), недорогочінні метали та вироби з них (6,7%), текстиль та вироби з текстилю (6,5%).

Таблиця 2

Товарна структура експортно-імпортних поставок у 2009 р.*

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Експорт			Імпорт		
	тис. дол. США	у% до 2008 р.	у% до загального обсягу	тис. дол. США	у% до 2008 р.	у% до загального обсягу
1	2	3	4	5	6	7
Усього	128336	88,9	100,0	179243	52,8	100,0
у тому числі						
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	433,8	34,8	0,3	6510,4	81,4	3,6

* Примітка. Складено автором на основі даних Головного управління економіки Тернопільської ОДА та [2, с. 195].

1	2	3	4	5	6	7
II. Продукти ро- слинного похо- дження	8552,7	97,6	6,7	6169,2	72,3	3,4
IV. Готові хар- чові продукти	19049,9	66,2	14,8	2262,9	36,8	1,3
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	415,7	24,7	0,3	24452,5	65,6	13,6
VII. Полімерні матеріали, плас- тмаси та каучук	611,1	68,0	0,5	16393,7	62,1	9,1
IX. Деревина і вироби з дере- вини	9275,4	69,2	7,2	2588,3	47,2	1,4
X. Маса з дере- вини або інших волокнистих це- люлозних мате- ріалів	1485,3	32,1	1,2	4935,8	58,2	2,8
XI. Текстиль та вироби з текс- тилю	3577,2	35,3	2,8	11641,0	86,5	6,5
XV. Недорого- цінні метали та вироби з них	1474,5	46,0	1,1	12042,7	35,6	6,7
XVI. Механічне та електричне обладнання з них						
85. електричні машини і устат- кування	64826,7	171,8	50,5	54517,9	97,0	30,4
XVII. Транспор- тні засоби та шляхове облад- нання	208,7	95,6	0,2	8116,3	18,8	4,5
XX. Різні товари і вироби	11796,3	66,0	9,2	3875,2	57,6	2,2

Серед адміністративних одиниць області найбільші обсяги експорту та імпорту товарів припадали на Тернопільський район, а саме: експорт – 54,1% від загального обсягу, імпорт – 41,3% загального обсягу, на місто Тернопіль відповідно експорт – 21,6%, імпорт – 40,5%.

Зовнішньоторговельні операції послугами Тернопільської області виглядають набагато скромнішими, як за обсягами, так і їх долею в загальному зовнішньоторговельному обороті. Так, в 2009 р. обсяг експорту послуг склав 5550,0 тис. дол. (4,1% від загального обсягу зовнішньоторговельного обороту області), а їх імпорт – 3637,8 тис. дол. (2,0%). Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі послугами склало 1912,2 тис. дол. В загальному обсязі експорту послуг найбільшу питому вагу займають послуги транспорту та зв'язку – 88,1%, по імпорту – послуги готелів і ресторанів – 35,7%, послуги в операціях з нерухомістю та послуги юридичним особам – 27,2%.

Як за експортом, так і за імпортом послуг на першому місці знаходяться країни Європи (експорт – 81,6%, імпорт – 82,0%), а на другому країни СНД, відповідно – 11,8% і 11,4%. Кількість підприємств області, які здійснюють експорт-імпорт послуг, склала 58 одиниць. Найбільшу питому вагу в даній сфері займають підприємства міста Тернополя – 91,8% від загального обсягу експорту та 58,1% від загального обсягу імпорту послуг.

У загальному обсязі експорту-імпорту послуг України частка Тернопільської області є невиправдано низька і складає лише по 0,1%. Тому цій сфері діяльності необхідно приділити особливу увагу як обласній так і районним радам і адміністраціям. Адже розвиток не тільки сприятиме вирішенню гострої проблеми зайнятості населення і підвищення його добробуту, але і сприятиме наповненню державного бюджету.

Якщо зробити аналіз надходжень до Державного бюджету по Тернопільській області від зовнішньоекономічної діяльності (табл. 3), то можна зробити висновок, що вони становлять за 2 останні роки майже половину усіх надходжень. Це красномовно доводить, що розвиток зовнішньої торгівлі є ефективним для економічного піднесення регіону.

Високий рівень надходження митних платежів до бюджету забезпечується головним чином, за рахунок ввезення сировини та виробничого обладнання ТОВ «СЕ Борднетце-Україна». У 2009 р. підприємство сплатило 40,4% від загальної суми митних платежів по області.

Таблиця 3

Частка митних платежів у надходженнях до Державного бюджету по Тернопільській області (тис. грн.)*

	2007 р.	% до п.п.	2008 р.	% до п.п.	2009 р.	% до п.п.
Надходження до державного бюджету загалом	589221,8	126,1	939188,7	159,4	696635,5	74,2
Митні платежі	173994,4	140,1	430092,0	247,2	326572,5	75,9
Питома вага митних платежів у надходженнях до Державного бюджету (%)	29,5		45,8		46,9	

З метою збільшення обсягів зовнішньоторговельного обороту області, організації імпортозамінного виробництва облдержадміністрацією внесено пропозиції щодо:

- створення стимулюючих умов для експортних та імпортозамінних виробництв, щодо зобов'язання банків у пріоритетному порядку кредитування підприємств експортоорієнтованих галузей економіки;
- врегулювання питання відшкодування податку на додану вартість підприємствами-експортерами у найкоротші терміни.

Література:

1. Програма міжрегіонального та зовнішньоекономічного співробітництва Тернопільської області на 2009–2013 роки. Затверджена Тернопільською обласною радою 7 травня 2009 № 541 із змінами від 20 серпня 2009 року № 713.
2. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2008 рік / За редакцією В.Г. Кирича. Тернопіль 2009. – С. – 476.

---

* *Примітка.* Складено автором на основі даних Головного фінансового управління Тернопільської ОДА.